

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

50

Brno 2009

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 50
Volume 50

Číslo 1–2
Issue 1–2

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial Board

Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozlowski,
Alexander Ruttka, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Soňa Klanicová, Marián Mazuch, Ladislav Nejman, Olga Lečbychová,
Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela

Technická redakce, sazba
Technical Editors, typography

Pavel Jansa, Ondřej Mlejnek

Software
Software

Spencer Kimball, Peter Mattis, GIMP Development Team 2008: GNU
Image Manipulation Program, 2.6.1
GRASS Development Team 2008: Geographic Resources Analysis
Support System, 6.3.0
Kolektiv autorů 2008: Inkscape, 0.46
Kolektiv autorů 2005: L^AT_EX 2_ε

Fotografie na obálce
Cover Photography

Fotografie levalloiského hrotu nalezeného při výzkumu paleolitické lo-
kality Tvarožná-Za školou. Srov. studii P. Škrdly a kol. obr. 5:1. Foto
J. Špaček.

*A foto of the Levallois point found in the Paleolithic site Tvarožná-
Za školou. See the study of P. Škrdla et. al. Fig. 5:1. Photo by J. Špaček.*

Adresa redakce
Address

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Královopolská 147
612 00 Brno
E-mail: pv@iabrno.cz

Webové stránky s pokyny pro autory: <http://www.iabrno.cz/pv>

ISSN 1211-7250

MK ČR E 18648

Vydáno v Brně roku 2009

Copyright ©2009 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. and the authors.

die den Przeworsk-Kultur angehören. An Ort der Kumulation von Funden wurden die Scherben von den handgefertigten Gefäßen und auch auf einer Töpferscheibe formierten Gefäßen angesammelt, die in der jüngeren und späten römischen Kaiserzeit zu datieren sind.

HRUŠOVANY U BRNA (OKR. BRNO-VENKOV)

„U tří mostů“. Starší doba římská (2. st.), Sídliště. Záchranný výzkum.

Při stavbě silničního obchvatu obce Hrušovany u Brna bylo v polní trati „U tří mostů“ porušeno sídliště ze starší doby římské. Lokalita se nachází na severním okraji intravilánu obce po obou stranách podchodu cesty a toku Šatavy pod železniční tratí. Na ZM ČR 1:10 000, list 24-34-24, určuje její polohu linie mezi body vzdálenými 420, 455 mm od Z s.č. a 204, 199 mm od J s.č.

V průběhu ZAV bylo prozkoumáno celkem dvacet zahloubených objektů, z toho čtyři půdorysy obdélných chat s kůlovou konstrukcí a tří jejich částí. Na ploše výzkumu byla v délce cca 26 m zachycena část hlínku (K 518), přesahující na obou stranách šířku skrývky. V jeho výplni bylo nalezeno množství keramického materiálu včetně zlomků terra sigillata a pomocí detektoru kovů byl získán značný počet předmětů ze železa, barevného a drahého kovu, včetně ostruhy, spon, pancířových šupin a mincí. Do vrstev vyplňujících K 518 byla zapuštěna pec s neporušeným kruhovým roštem (K 517) a vypáleným topným kanálem.

Martin Geisler

Resumé

Hrušovany u Brna (Bez. Brno-venkov). „U tří mostů“. Ältere Römische Kaiserzeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

HULÍN (OKR. KROMĚŘÍŽ)

„Višňovce“. Pozdní doba římská. Sídliště. Záchranný výzkum.

Od března do července a v listopadu 2008 proběhla 2. etapa výzkumu pod nově budovanou komunikací RK55. Na sídlišti bylo prozkoumáno 2185 objektů (celkem 3635) LnK, MMK, KZP, věteřovské skupiny, velatické kultury, platěnické kultury, z pozdní doby římské a 60 hrobů na pohřebištích KZP, velatické kultury a ze střední doby hradištní. Lokalita leží na jižním svahu mírného návrší východně od Hulína, ohraničeného na severu říčkou Rusavou a na jihu potokem Žabínek. Lokalitu s nadmořskou výškou 193–198 m lze identifikovat v mapě ZM 1:10 000, list 25–31–08, v souřadnicích Z s.č.: J s.č. – 105 mm : 245 mm, 203 mm : 172 mm, 196 mm : 220 mm.

Další poznatky přinesl výzkum 5 nových objektů (celkem 12) v centrální části lokality. Germánské objekty jsou roztroušené na poměrně velké ploše. Zajímavý je nález zahloubené chaty, pozůstatku pece a obdélného ohniště vyplněného kameny. Obdélná chata s rozměry 4,08 ×

3,27 m byla zahloubena 0,6 m do podloží. Konstrukce tvoří jednak dvě sloupové jamky umístěné uprostřed delších stran na dně chaty držících střechu a jednak náznak dalších čtyř jamek zapuštěných do stěn v rozích. Keramický soubor je datován do zlechovského horizontu (2. pol. 4. stol.).

Marek Kalábek, Pavlína Kalábková, Jaroslav Peška

Resumé

Hulín (Bez. Kroměříž). „Višňovce“. Jüngere Römische Kaiserzeit. Rettungsgrabung.

JOSEFOV (OKR. HODONÍN)

„Díly u Nechor“. Doba římská. Sídliště-pohřebiště (?). Povrchový sběr.

Na jaře roku 2005 byla na katastru obce Josefov nalezena detektorem kovů bronzová/mosazná atáša (Obr. 5). Místo objevu se nacházelo za říčkou Prušánkou u remízku nedaleko sochy sv. Vendelína, tzn. na jv. hranici parcely č. 767. Nález je částečně poškozen ohněm a není kompletně zachován. Z opěrky vědra se nám do dnešních dnů zachovala pouze maska a ouško, chybí postranní výběžky trny a půlkruh umístěný pod masku. Fragment atáša měří na délku 5 cm a na šířku 3,5 cm, délka vlastní masky je 2,5 cm a šířka je 2,5 cm. Podle nevýrazných a zhrubých rysů tváře atáša náleží k pozdním opěrkám typu Dolle-rup C–D (Poulsen 1991, 220–221, Abb. 19, 21), které jsou připevňovány k vědrům typu E 27/28 (Tejral 1970, 398). Pro tyto příklady je typická především absence oblíbené kompozice (protomy, maska, palmeta), jež byla častá u starší formy atáší již od zlomu letopočtu. Zachovaná zůstává maska, protomy byly přeměněny na dva ostré trny nebo křídla a z palmy zbyl již pouze půlkruh.

Vzhledem k nálezovým okolnostem artefaktu jsme v případě datace omezení především na srovnávací analýzu. Z Moravy známe tento typ atáší z hrobu č. 8 v Šitbořicích (Pernička 1966, Taf. VI: 3; Tejral 1967, 88, 128; Droberjar, Kazdová 1993, 108, 109, 110, 146, Taf. 3: 5). Celek je datován do stupně B2/C1 (Droberjar, Kazdová 1993, 144; Tejral 1999, 178, Abb. 29). Podobné kusy jsou také zastoupeny ve slovenském materiálu: máme zde na mysli atáší z Bratislavy (Pichlerová 1992, 102, obr. 5: 4), o které nemáme bohužel bližší nálezové informace, a nový nález z rozrušených hrobů v Zohoru (Elschek 2002, 248, Abb. 4: 9). Z českého prostředí lze k tomuto typu přiřadit opěrky z Lisovic (Sakař 1970, 32, pl. X: 1; Motyková-Šneidrová 1967, 27; Karasová 1998, 15, Abb. 9b, Taf. VII: 1c, 1b). V Sakař (1981, 231; 1991, 23) řadil vědro z Lisovic do 1. poloviny 2. století. Autor předpokládal, že bylo vyrobeno na konci 1. století a vloženo do země na počátku století 2. Tento názor o časně výrobě věder typu E 27/28 naráží na skutečnost, že v období kolem zlomu 1. a 2. století ještě plně kvetla produkce věder typu E 25/26, která jsou zřejmě starší a svým vyhotovením kvalitnější, rovněž atáša na lisovické nádobě nelze srovnávat s kusy typu Dolle-rup A, B.

Obr. 5: Josefov. Zlomek maskovité ataše typu Dollerup C–D (kresba A. Radvanová). Fig. 5: Josefov. Fragment of handle attachment of the Dollerup C–D type.

Žárový hrob z Lisovic je řazen do 2. poloviny 2. století, tedy do stupně B2b podle E. Droberjara (1999, 4). Rovněž žárový hrob z Dušníků (Lüssner 1866–1867, 323, 324; Sklenář 1989, 180, 181, obr. 3) poskytl vědro typu E 28 a podle V. Sakaře (1991, 23) náleží polovině 2. století. Zlomky vědra typu E 28 bez bližších nálezových okolností pocházejí z Prahy-Strašnic (Sakař 1970, 61, pl. X: 2,3). Situlovité vědro s maskovitými atašemi bylo nalezeno v hrobě č. 430 v Czarnowku (Rudnicka, Mączyńska 2002, 12–13, Ryc. 5), ten je podle přítomnosti žlábkovaného vědra typu E 44 a skleněné nádoby typu E 190–194 řazen do stupně B2/C1 (Tejral 2004, 342). Další příklady byly nalezeny v hrobě č. 176 z Wymysłowa, který je datovaný podle terry sigillaty do 2. poloviny 2. století (Tejral 1970, 405; 1999, 178; Żórawska 2001, 37) a pohřbu č. XXVII z Lachmirowic, kde na dataci do stupně B2/C1 upozorňuje držadlo žlábkované mísy E 77/78 (Wielowiejski 1985, 259). Do střední doby římské je rovněž řazeno vědro typu E 28 z pohřebiště v Helzendorf (hrob 4) (Asmus 1939, 170, 172, Taf. 22: 1, 1a; Erdrich 2002, 97, Taf. 61: 1). W. D. Asmus (1939, 172) datoval hrob k polovině 3. století.

Ze skandinávských nálezů se ke stupni B2/C1 hlásí celky z Brokjaer a Himlingøje (1875), zatímco do C1b patří hrobový celek z Valløby-Møllehoj (Lund Hansen 1987, 59–60, Fig. 21).

Nálezy hodnocených atašů a nádob známe i z území římského impéria. Konkrétně provincie Pannonie poskytuje řadu exemplářů, jedná se zejména o ataše bez bližších nálezových okolností z Brigetia (Poulsen 1991, 229, Abb. 19), blíže neurčitelného místa v Pannonii (Radnóti 1938, 112, Taf. XXXI:5) a ze žárového hrobu Kemenesszentpéteru (Palágyi 1994, 322–333, Abb. 4), který je přiřazován do antoninovského období. (Tejral 2001, 227, 229). Příklad z kulturní vrstvy z bavorského Nassenfelsu (Reinecke 1912, 42, Abb. 6; Poulsen 1991, 230) byl datován obdobně.

Hrobové celky z barbarika s nádobami typu E 27/28 jsou podle doprovodného inventáře datovány nejčasněji od poloviny 2. století (včetně) a poté do horizontu markomanských válek, s možným krátkým přesahem do 1. desetiletí 3. století. Nálezy z římských provincií pak spadají především do antoninovského období. Je zřejmé, že se popisované nádoby nevyskytují v horizontu depotů z poloviny 3. století (Berke 1990, 21–22), a to ani v ma-

teriálu ze západních provincií (Werner 1938, 259–267; Fischer 1999, 19–50) a Norica (Seidlmayer 1999). Problematický je pouze jeden exemplář z hromadného nálezů ve švýcarském Martigny (Werner 1938, Taf. 119: 6). Ziskáváme tak poměrně úzký časový výsek ohraničený polovinou 2. století a počátkem 3. století, ve kterém lze předpokládat výrobu pojednáváných kusů. Výroba sledovaných věder je hledána obvykle v západních provinciích (Sakař 1991, 23; Tejral 1970, 398). E. Poulsen (1991, 221) podle četnosti nálezů ve středodunajském barbariku uvažoval dokonce o dílnách v Pannonii, Raetii a Noricu. Známe sice doklady dílenských aktivit v Brigetiu (Radnóti 1965, 221), avšak zůstává nezodpovězeno, zda na základě nálezů kadlubu, který sloužil na odlévání držadel, tzv. pater, lze vyvozovat obecnější závěry. Domníváme se, že podle rozptýlu nálezů bronzových nádob v barbariku lze nanejvýše uvažovat o možných mocenských centrech, na která se mohlo vázat římské diplomaticko-obchodní působení, avšak v zásadě není příhodné z těchto uskupení určovat výrobní aktivity v sousedních provinciích.

Jan Jílek

Literatura

- Asmus, W. D. 1939: Ein Grabfeld des 3. Jahrhunderts von Helzendorf, Kr. Grafschaft Hoya (Hannover). *Germania* 23, 168–174.
- Berke, S. 1990: *Römische Bronzegefäße und Terra Sigillata in der Germania Libera*. Boreas-Beiheft 7. Münster.
- Droberjar, E. 1999: Od plaňanských pohárů k vinařické skupině. (Kulturní a chronologické vztahy na území Čech v době římské a v časně době stěhování národů). *Sborník Národního muzea: A Historie* 1–2/53.
- Droberjar, E., Kazdová, E. 1993: Das Brandgräberfeld aus der römischen Kaiserzeit von Šitbořice in Mähren I. Die Quellen. *Časopis Moravského Muzea: vědy společenské* 78, 97–149.
- Elschek, K. 2002: Ein Hortfund von römischen Bronzegefäßbruchstücken, neue Grab- und Siedlungsfunde aus Zohor. In: K. Kuzmová, J. Rajtar, K. Pieta (eds.): *Zwischen Rom und dem Barbaricum, Festschrift für Titus Kolník zum 70. Geburtstag*. Nitra, 245–261.
- Erdrich, M. 2002: *CRFB. Deutschland. Bd. 4. Hansenstadt Bremen und Bundesland Niedersachsen*. Bonn.
- Fischer, T. 1999: Materialhorde des 3. Jhs. in den römischen Grenzprovinzen zwischen Niedergermanien und Noricum. In memoriam L. Pauli (1944–1994). In: J. Tejral (ed.): *Das mitteleuropäische Barbaricum und die Krise des römischen Weltreiches im 3. Jahrhundert*. Spisy Archeologického ústavu AVČR Brno 12, 19–50.
- Karasová, Z. 1998: *Die römischen Bronzegefäße in Böhmen*. *Fontes Archaeologici Pragenses* 22. Praeae.
- Lund Hansen, U. 1987: *Römischer Import in Norden. Nordiske Fortidsminder. Serie B* 10. Kopenhagen.

- Lüssner, M. 1866–1867:** Nález archeologický v Dušnickách (okr. Roudnického). *Památky archeologické* 7, 323–324.
- Motyková-Šneidrová, K. 1967:** *Weiterentwicklung und Ausklang der älteren römischen Kaiserzeit in Böhmen*. Fontes Archaeologici Pragenses 1. Pragae.
- Palagy, S. K. 1994:** Bronzefunde aus dem römischen Hügelgräbern nördlich vom Balaton. Akten der 10. Internationalen Tagung über antike Bronzen. *Forsch. Bericht zur Vorgeschichte und Frühgeschichte in Baden Württemberg* 45, 319–326.
- Pernička, R. M. 1966:** *Die Keramik der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren*. Spisy univerzity J. E. Purkyně v Brně-filozofická fakulta 112. Brno.
- Pichlerová, M. 1992:** Významné ojedinělé nálezy z doby římské v Bratislavě. *Zborník Slovenského národného múzea: Arch* 86, 83–112.
- Poulsen, E. 1991:** Römischer Bronzeimer. Typologie der Henkelattaschen mit Frauenmaske. Palmette und Tierprotomen. *Acta Archaeologica Copenhagen* 62, 209–230.
- Radnóti, A. 1938:** *Die römischen Bronzegefäße von Pannonien*. Dissertationes Pannonicae 2. Ser. 6. Budapest–Leipzig.
- Radnóti, A. 1965:** Eine ovale Bronzeplatte aus Regensburg. *Bayerische Vorgeschichtsblätter* 30, 188–244.
- Reinecke, P. 1912:** Museographie A. Bayern. Eichstätt. *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission* 7, 41–43.
- Rudnicka, D., Maćzyńska, M. 2002:** Czarnówko, pow. Lebork. Grób 430 z importami rzymskimi. In: J. Andzejowski (ed.): *Varia Barbarica* 1, 11–28.
- Sakař, V. 1970:** *Roman Imports in Bohemia*. Fontes Archaeologici Pragenses 14. Pragae.
- Sakař, V. 1981:** K problematice římského importu do Čech v 2. polovině 2. století a v první polovině 3. století n. l. *Praehistorica* 8. Varia archaeologica II. Filipův sborník, 229–232.
- Sakař, V. 1991:** Čechy a podunajské provincie Římské říše. *Sborník Národního muzea A: Historie* 45.
- Sedlmayer, H. 1999:** *Die römischen Bronzegefäße in Noricum*. Montagnac.
- Sklenář, K. 1989:** Archeologické zprávy Mořice Lüssnera z Roudnicka 1866–1868. *Litoměřicko* 24 (1988), 175–193.
- Tejral, J. 1967:** K otázce importu bronzových nádob na Moravu ve starší době římské. *Památky archeologické* 58, 81–134.
- Tejral, J. 1970:** Markomanské války a otázka římského dovozu na Moravu po Commodově míru. *Archeologické rozhledy* 22, 389–411.
- Tejral, J. 1999:** Die Völkerwanderungen des 2. und 3. Jhs und ihr Niederschlag im archäologischen Befund des Mitteldonauraumes. In: J. Tejral (ed.): *Das mitteleuropäische Barbaricum und die Krise der römische Weltreiches im 3. Jahrhundert*. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 12, 137–213.
- Tejral, J. 2001:** Die germanische Silberfibel von Mušov und ihr archäologisch-historisches Umfeld. *Slovenská archeológia* 49, 203–247.
- Tejral, J. 2004:** Mušov und Czarnówko-Bemerkungen zu weiträumigen Verbindungen zwischen germanischen Herrschaftszentren. In: H. Friesinger, A. Stuppner (eds.): *Zentrum und Peripherie – gesellschaftliche Phänomene in der Frühgeschichte*. Wien, 327–387.
- Werner, J. 1938:** Die römischen Bronzegehirdepots des 3. Jahrhunderts und die mitteldeutsche Skelettgräbergruppe. *Marburger Studien*. Darmstadt, 259–267.
- Wielowiejski, J. 1985:** Die spätkeltischen und römischen Bronzegefäße in Polen. *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission* 66, 123–320.
- Žórawska, A. 2001:** Brązowe naczynie z cmentarzyska kultury wielbarskiej w Sarnakach. pow. łosicki. In: J. Kolendo, A. Bursche (eds.): *Polen. Sup. Bd. II. Neue Funde römischer Importe aus Polen II*. CRFB. Warszawa, 35–38.

Resumé

Josefov (district of Hodonín), „Díly u Nechor“. Roman Period. Settlement-graveyard (?). Surface research.

A fragment of a handle attachment of Dolerup C–D type (Poulsen 1991, 220–221, Abb. 19, 21) was found thanks to the surface research. The item is dated from half of the 2nd to the early 3rd century AD, phases B2 and B2/C1. The closest moravian analogy comes from the grave nr. 8 from Šitbořice graveyard (Droberjar, Kazdová 1993, 108, 109, 110, 146, Taf. 3:5).

LOŠTICE (OKR. ŠUMPERK)

Intravilán. Doba římská. Sídliště. Ojedinělý nález.

V roce 2008 bylo autorovi tohoto příspěvku umožněno prostudování bronzové mince nalezené soukromou osobou na katastru města Loštice pomocí detektoru kovů. Lokalita je známa již z dřívější doby jako germánské sídliště (Nekvasil 1963, 24), avšak keramický materiál je dnes neznámý (Beneš 1965, 187, tab. XVII/1, 2). V okolí místa nálezu byly nalezeny v průběhu 20. století (kolem r. 1900, kolem r. 1945 a r. 1963) již tři římské mince (Beneš 1965, 187–191; Beneš 1967, 97–99; Nekvasil 1964, 42). Zapůjčená mince byla panem Jaroslavem Dopitou z Olomouce určena jako as Marcus Vipsianus Agrippa (63 př. n. l. – 12 n. l.). Na averzu je hlava s hákovitou korunou zleva, opis M AGRIPPA L F COS III, na reverzu je vyobrazen stojící nahý Neptun držící delřfna a trojzubec, po stranách písmena S C. Mince byla ražena kolem roku 37 za císaře Tiberia nebo Caliguly. Není však zachována příliš dobře, zvláště na reverzu je obraz Neptuna téměř nezřetelný.

Karel Faltnýnek

Literatura

- Beneš, J. 1965:** Neznámé nálezy římských mincí z Loštice na severní Moravě. In: *Sborník prací filosofické fakulty brněnské university, E 10 (řada archeologicko-klasická)*, roč. 10. Brno, 187–191.